

«La ciutat en el record» és un treball escrit pel Sr. Ramon Salas i Oliveras, a l'entorn de l'any 1970. Descriu la petita història de la ciutat de Mataró a inicis de l'actual segle xx. La ciutat era aleshores molt diferent.

El text transcriu fidelment l'original, tot i que, per a facilitar la comprensió, s'hi han afegit notes. Les anteriors transcripcions van ésser publicades als *FULLS/56*, octubre 1996, *FULLS/60*, gener 1998 i *FULLS/64*, abril 1999.

LA CIUTAT EN EL RECORD (IV)

LA FIRA

Seguint el fil del nostre treball, cal que fixem la vista cap enrera i ens situem a finals del segle passat o a les primeries de l'actual. Per Pasqua Florida, quan Mataró celebrava, i avui encara celebra, la seva tradicional Fira, els llocs de venda, vulgarment anomenats «parades», i les barraques de diversió, aleshores s'establien en l'espai que, seguint el curs de la Riera, la plaça de Santa Anna i la Rambla, començava al peu de l'antic «quartel», situat a la cantonada de la Riera amb la muralla dels Genovesos, i acabava enfront del rec del Molí, que s'iniciava al final de la Rambla, davant de l'edifici de la desapareguda societat recreativa La Constància, més endavant Teatre Clavé.¹

Passem a descriure, a grans trets, la posició d'alguns llocs de venda al llarg del firal. Al costat del «quartel» hi havia l'espai destinat a les eines dels agricultors, forques, aixades, fangues, etc... A la part de la Riera compresa entre els carrers de Bonaire i Nou hi havia els llocs de ferreteria i ganiveters, i també els de roba feta i en peça, que continuaven fins més avall del carrer Nou. Davant del carrer d'en Padró, poc més o menys, s'instal·laven alguns «puestos» de joies d'ocasió. A la part oposada, o sia més avall del Casino Fènix, després Cine Modern², s'hi veien els venedors de roba feta, per a home. Enfront de la

Casa de la Ciutat, hi havia una extensa parada d'objectes de quincalla, de nines, i de tot allò que constituïa el màxim al·licient per a les criatures, la qual es subdividia en diverses seccions quant a preus, començant des de 15 cèntims la peça. A la part final de la Riera era ja costum que tinguessin els seus llocs els venedors de plomells i encerats, així com també els qui venien cistells i palloles, les clàssiques i desaparegudes «paioles», com deïa llavors molta gent, que també, en general, es pentinava els «cabeis», menjava amb «cuiera» i a voltes es fregava els «uis»...

En aquells temps la plaça de Santa Anna estava formada per dos sectors, el que hi havia a la part immediata al col·legi i a l'església de Santa Anna, al qual s'accedia per la baixada de Santa Anna, o bé pel desaparegut cós d'en Saldoni³. A més d'aquests passos, hi havia, naturalment, els graons que donaven al sorral, o sia el pas dels carruatges, situat al bell mig de la plaça, continuant la Riera. L'altre sector era el que tenia erigit en el seu centre l'obelisc que s'havia dedicat als qui moriren defensant la ciutat contra els francesos i contra els carlins, monument que no deixava de constituir una certa paradoxa, ja que és obvi que eren antitètics els ideals representats per uns i altres.⁴

La part més alta de la Riera a l'inici de l'actual segle, durant la desfilada dels Tres Tombs (1905?).

La caserna o «quartel» era situada, pujant a la dreta, tocant la muralla dels Genovesos.

Fotografia Spà Salarich - MASMM. Arxiu d'Imatges.

Deixant de banda aquesta disgressió, i tornant a la situació de la Fira en aquells dies, direm que el costum havia establert que els articles de porcellana i de pisa, de terrissa o similars, es situessin a la part de la plaça que llindava amb el col·legi i l'església, i que, a la que tenia l'obelisc per centre, s'hi posessin els «caballitos», les barraques de pim-pam-pum i totes aquelles des de les quals s'oferia als mataronins un objecte-sorpresa, una estona de riure, una foto al minut, o alguna cosa de classificació no gaire fàcil, com la vista d'uns «cuadros», no sempre inofensius, l'obtenció de la «buenaventura», que no era oferta per una «calé», sinó que era escrita en un paperet pel senyor Tomàs i la senyora Caterina, o la visió de misteriosos i diminuts ninotets que es movien, dins d'un líquid transparent, en un dipòsit especial; tampoc no hi faltaven els tan coneguts ocellets ensenyats que, amb el bec, treien la «planeta»...

A la Rambla, al redós dels corpulents plàtans que tanta i tan bona ombra feien a l'estiu, s'hi col·locaven les barraques de tots els altres firaires, que, per regla general, es dedicaven a la venda de les clàssiques joguines de les criatures.

Recordem també que, en el sorral paral·lel al passeig, els carros i tartanes pertanyents a moltes famílies dels pobles veïns i a gent pagesa de les hortes de la rodalia hi formaven una llarga corrua.

CRIDES AL CARRER

La crida que primer volem rememorar és la que feien els «serenos» durant la seva ronda nocturna. Avui deuen ésser molt pocs els mataronins que recorden el cant de «¡Las once y media... sereno!...» o bé «nublado», o «lloviendo», quan el temps exigia el canvi de paraula. I encara són menys els qui guarden memòria de la invocació que precedia el cant de l'hora. Si els ciutadans no haguessin estat assabentats de la filiació política de qui ocupava l'alcaldia, el sol fet de sentir l'«¡Alabado sea Dios!», els hauria indicat que pertanyia al partit conservador.

Les altres persones que feien crides pel carrer eren, per regla general, les que es dedicaven a la venda d'algun article de consum, com, per exemple, les peixateres que, quan les barques arribaven

La Fira al final de la Riera, cantonada al carrer de Barcelona (1905?).
Fotografia Spà Salarich - MASMM. Arxiu d'Imatges.

curulles, recorrien els carrers de la ciutat cridant de manera estrident, «noies, sardina viva!». Moltes vegades s'oïa també el crit de «musclos per a l'arròs!».

Durant el mes d'agost, en les hores del capvespre, era bastant corrent de sentir la veu «qui m'acaba les figues?...» Els venedors eren, indistintament, homes, dones o quitxalla de les famílies que collien el fruit.

A l'hivern, a més dels llocs fixos de venda de castanyes torrades, que encara avui perduren, era popular el tipus del «castañero», que recorria el barri amb la cistella i un fanal encès tot dient «calentes i torrades!...»

Els drapaires feien notar la seva presència al carrer cridant «draps i ferro vell!...» i «no hi ha cap pell de conill?...», cridòria acompanyada d'un toc de campaneta o bé pel dring de dues peces de ferro.

El popular esmolet, és avui gairebé sempre transhumant, i amb el seu estrident xerric avisa les mestresses de les cases per si tenen quelcom per esmolar. A Mataró, aleshores, teníem el nostre

esmolet ciutadà, que recorria els carrers amb la seva mola donant la veu d'«afila tisores i ganivets!...»

Recordem també el popular Bomba, qui passava per la ciutat pregonant, amb la seva veu de tro, «escombres, dones!...».

No eren poques les mares de família de condició humil, que sortien al portal de la seva llar per a adquirir menjar de poc preu i suculent, quan sentien la veu d'una dona que cridava «tripes i peus, noies!...»

Alguns sabaters també oferien els seus serveis anant pel carrer, on es sentien dístics com els que ens permetem d'anotar a continuació:

«Mitges soles ben posades,
pels criats i les criades»

«El sabater nou,
que endevina quan plou»

«El sabater del Caminet,
que endevina quan fa fred»

La Fira, davant de l'església de Santa Anna (1905?).
Fotografia Spà-Salarich - MASMM. Arxiu d'Imatges.

I algun carboner, a més de fer tocar la campana penjada al seu carro, a la qual, de tant en tant, feia donar batallades, es singularitzava cridant les mestresses de les cases de la manera següent:

«Apa, noies,
proveïu de carbó:
a pesseta l'arroba
i a ral el quarteró»

A voltes recorria la ciutat un home, no pas sempre el mateix, que la gent li deia el «Plata y Oro», perquè el seu crit incorporava aquesta frase seguida de les paraules «¿Quién vende?...» El seu negoci era la compra-venda de joies, però era molt clar que resultava més lucratiu comprar que no pas vendre.

Durant bastants anys, prop del migdia, la quietud dels carrers també era trencada pel crit d'algun home que cridava «Cafè calent, noies!...». I no eren pas poques les persones que sortien als portals amb un pot, per tal d'adquirir vint o trenta cèntims de cafè –que no era gens dolent– perquè servís de complement al dinar de la família.

De tant en tant no faltava tampoc, per a qui es trobés sense postres, l'home que pregonava «Confitura de València!...»

També recorria la ciutat, anunciant els seus serveis, l'estanya-paelles i, molt sovint, es sumava a la cohort dels comerciants de carrer el venedor de faixes, article molt usat pels homes de la classe treballadora d'aquell temps, i de manera especial per carreters i pagesos; fins i tot en portaven persones de la classe alta, però en aquest cas no eren de llana, les usaven de seda.

Un altre venedor que cridava pels carrers la bondat del seu gènere, i que tenia molta requesta entre les dones, era un home gros, molt barbut, que venia tovallons i tovalloles, i que feia la seva propaganda mitjançant versos com els que segueixen:

«Tovallons i tovalloles
per les noies de Banyoles;
tovalloles a ralet
per vostè i el senyoret»

«Un llençol tot d'una talla
pel marit, dona i canalla»

La Fira a la Riera. Parella de mossos d'esquadra fent la ronda (1905?).

Fotografia Spà Salarich - MASMM. Arxiu d'Imatges.

«Tovallols ben peludes,
per dos rals en dono dues»

«Mocadors de seda fina
per les noies de marina»

I el nunci també feia les seves crides. En parlarem en el moment d'esmentar tot el conjunt de tipus populars de l'època.

TIPUS POPULARS

Com moltes poblacions, Mataró també ha tingut, a través dels anys, una sèrie de persones que s'han guanyat una popularitat no pas gaire envejable, filla de causes molt diverses, i que no ens toca escatir.

Dels «personatges» que recordem nosaltres, intentarem de deixar-ne constància, cosa que segurament serà de plaent recordança per algunes persones majors, i que també pot il·lustrar els joves en un aspecte concret, històric-anecdòtic, de caient popular. I, en parlar-ne, distingirem entre els adoradors de Bacus, els bromistes, els desequilibrats i els senzillament populars.

Entre els primers, cal posar en lloc preferent en «Faleti», sempre tranquil i gairebé «alegre», de qui recordem que en certa ocasió era en una botiga en la qual, a més de queviures, servien begudes, i, tot d'una, va entrar una veïna en busca d'un gat que li havia fugit de casa. En preguntar-li l'amo de la botiga com era el referit animaló, ella va respondre que tenia tal color i tals clapes, i com a senyals més precises va dir que tenia les orelles escursades i tallada la cua. En sentir això, en «Faleti» va encarar-se amb la dona i amb la major prosopopeia li digué «mestressa, vós no busqueu pas un gat; el que busqueu és mig gat». No cal dir l'efecte que va produir a tots els presents una sortida com aquesta. I com un parèntesi, sia'ns permès d'assenyalar com a notable progrés la desaparició del mal costum, abans molt estès, de mutilar gats i gossos, així com també de privar de la vista alguns ocells amb la finalitat –deien– que cantessin més i millor.

Una altra anècdota que es contava d'en «Faleti» feia referència al propietari de la casa on vivia, qui, veient que mai no li pagava el lloguer, el va amenaçar de desnonament, i en «Faleti» va respondre-li amb to de súplica «sobretot, no em tregui; en tot cas, apugi'm el lloguer».

La Fira a la Rambla (1905?).

Fotografia Spà Salarich - MASMM. Arxiu d'imatges.

Un *colega* d'en «Faleti» era en «Paiona», que algunes nits dormia en els llocs més insospitats, fins i tot en alguna claveguera. Es contava d'ell que caçava bestioles repugnants i –sia dit amb perdó– que les guisava i se les menjava.

En «Marcelino de les Mones» era un altre subjecte que formava part del mateix cens que els anteriors, i era conegut amb aquest motiu no pas per al·lusió als simis que tots coneixem, sinó que la paraula mona, en el seu cas, equivalia a les que en argot se'n diuen curda o paperina, i que en llenguatge clar i català diríem borratxera. Era d'aquells embriacs que la gent diu que tenen «mal vi», cosa que vol dir que són provocatius i busca-raons.

Un altre de la mateixa «confraria» era en «Moxaix», bon fadrí cadiraire, però que no es podia dedicar al seu treball pel constant trascolament que feia amb el suc de raïm, els vapors del qual enardien els seus instints bel·licosos, fins al cas d'agredir pacífics ciutadans, un dels quals, una vegada, sortí de l'agressió amb un forat al ventre.

A la fi del segle passat i primers temps del present, era molt coneguda entre els mataronins, per la seva desmesurada inclinació a la beguda, una dona anomenada la «Canyameres», la qual ocasionava molts escàndols amb els seus crits i procacitats, fent que alguns desocupats i la quitxalla li fessin rodona en carrers i places. Recordem amb llàstima i repugnància haver vist, en els dies de la nostra infància, com en un carretó de mà, estirada i lligada com si fos un tronc o un tauló, era portada a l'antiga caserna que hi havia a l'extrem superior de la Riera, per tal que dormís la «mona» en una de les seves quadres.

Ara farem memòria d'alguns tipus populars que poden qualificar-se de bromistes. Començarem per en Marata, un bon tintorer, que s'havia donat a la vida bohèmia. Vivia solitàriament, i pintava ell mateix, de manera estrafolària, les façanes de les cases on habitava, tant quan vivia al final del carrer de Cristina, com després al carrer de Sant Onofre. Amb un carret tirat per un burro, recorria la ciutat i els pobles comarcals buscant peces de roba per a tenyir. Un dia, a l'entrada de fosc, després d'haver corregut la veu que portava contraban, els burots varen aturar el seu carro i

La Fira a la Rambla (1905?).

Fotografia Spà Salarich - MASMM. Arxiu d'Imatges.

amb el major interès van fer-li la pregunta de ritual: «Porteu res de *pago*?», a la qual invitació en Marata va respondre: «Tot el que es veu», i com sia que no varen veure res, després de registrar tot l'interior del carro, van deixar que seguís el seu camí. I va resultar que, sense enganyar els burots, aquell dia havia passat sense pagar la taxa una quantitat de carn de porc més gran que mai, ja que de tots els guarniments de l'ase penjaven moltes botifarres. Per Carnestoltes acostumava a disfressar d'ós el seu burro, i ell es vestia d'hongarès, i proveït d'un pal i d'un panderó recorria la ciutat «fent ballar l'ós», que no era altre que el susdit animal, el qual feia aixecar dret amb la força dels seus braços, ja que era un home corpulent i forçut. També algunes vegades havia cridat l'atenció de la ciutat fent propaganda pels carrers a favor de determinat partit polític, per cert amb versos de rodolí.

En Manelet era un altre dels «personatges» que aquí traiem a faró. Tenia el defecte físic d'ésser geperut, però ell, que es reia de tot, també feia broma amb el seu gep. Mai no deixava el bon humor, i això constituïa un incentiu per al públic, que mai no es cansava de la seva broma, que s'ha

de dir, en honor a la veritat, que era de bona llei. Per Carnaval, i, a vegades, també fora d'aquest temps, es disfressava amb el vestit típic català. I acostumava de portar sempre unes castanyoles, amb les quals tot sovint marcava un pas de ball, generalment una «jota». Un gest característic seu era de posar-se una mà davant dels ulls, com si es tapés la llum, a la vegada que exclamava «digui...», i, com que això ho feia de sorpresa davant d'alguna persona, aquesta, naturalment, quedava enriolada en veure al seu davant aquella fatxa.

Entre les variades activitats que en Manelet havia tingut, cal destacar l'organització de sorteigs o rifes, algunes vegades associat a un amic seu conegut per «l'Esquerrà», qui també era geperut. Era més gran que en Manelet i tenia un temperament més seriós, cosa que no obstava perquè en les fulletes impreses i numerades que repartien en les rifes que organitzaven hi posessin, amb to burlesc, com a signatura «los dos chaperutis».

Tal com hem dit en començar aquest capítol, també farem memòria d'uns quants tipus populars que entrarien en la categoria dels desequilibrats,

La Fira (1905?).

El xarlatà, pujat dalt de la cadira, davant de l'antic quiosc del Canaletes, a l'inici de la riera, podria ésser el Noi de Tona. Fotografia Spà Salarich - MASMM. Arxiu d'imatges.

i que en el Mataró pretèrit moltes vegades havien causat hilaritat entre grans i xics.

En «Palitroques» era un senyor vell, d'estatura més aviat alta, i molt esprimatxat. Tenia la barba i els cabells blancs, bastant crescuts. Anava vestit sempre amb roba negra, amb levita, casquet de forma cònica i sabatilles, vestimenta que li donava un aspecte molt estrofolari, que a molts feia recordar algun dibuix vist en antics prospectes de productes farmacèutics.

Quan l'home anava pel carrer, sempre es fregava les mans com si se li gelessin, o bé les duïa simultàniament ficades cada una dins de la mànega oposada. En passar pel seu costat, es sentia un estrany rum-rum; no se sabia si era que en «Palitroques» remugava o bé era fruit d'una continuada murmuració. Era creença general que vivia d'una petita renda. Vivia de rellogat en la casa de la Rambla, que feia cantonada al pas superior del rec del Molí⁵. Ell mateix anava a la botiga per a fer les compres necessàries per a la seva manutenció, amb la particularitat de fer unes despeses reduïdíssimes, ja que acostumava a demanar cinc cèntims de mongetes cuites, dos

cèntims de llard, etc., quantitats que avui dia resulten francament absurdes, però que en aquella època bastaven per a ésser la part essencial en el menú d'un àpat.

El senyor Melcior, que aquest era el nom de pila d'en «Palitroques», era un assidu concurrent dels cafès, on sempre ocupava alguna taula solitària, com si fugís del brogit. Un dia, trobant-nos, en companyia del nostre pare, prop d'ell, a la mateixa taula, vàrem sentir-li referir el viatge que, quan era jove, havia fet a Terra Santa, i en veritat que donava gust escoltar aquella interessant narració, plena de dades i consideracions, cosa que contrastava extraordinàriament amb el fet, que a diari es reproduïa pels carrers de la ciutat, d'ésser aquella mateixa persona la riota de la mainada i fins de moltes persones majors. Es deia que la pertorbació del seu enteniment s'havia originat amb motiu d'un frau descobert en el banc comercial on ell tenia un important càrrec, els esquitxos del qual li havien arribat, malgrat la seva prohibat.

Era conegut per «Pepet del Xavo». Recorria constantment, demanant caritat, els pobles de la nostra costa, d'un dels quals, Vilassar de Mar,

creiem que era fill. De totes maneres, era a Mataró on passava més temps. Tenia la cara blanca i demacrada, i el seu aspecte de compunció ha fet que ens recordéssim d'ell sempre que hem contemplat un dels més famosos quadres del pintor basc Salaverria.

En «Pepet del xavo» portava una brusa blava, força llarga, i cobria el seu cap amb una pallola molt ampla, igual que les que usaven els segadors. Anava proveït d'un gros cabàs per a posar-hi el que li donaven, i portava un bastó en forma de bàcul. Tenia el parlar molt gansoner, i els vailets el comminaven perquè resés en veu alta, perquè posés els braços en creu, perquè fes un petó a terra... i era tan simple que en tot els obeïa. És clar que tot això es pot dir que ho feia per la paga, i com sia que moltes vegades no li donaven els cèntims que li havien promès, en veure's enganyat, s'enfurismava i perseguia els bordegassos enarbolant el seu gaiato.

Un altre «exemplar» d'aquells dies ja molt llunyans, era en «Lots». De nom es deia Ricard, era desnarit, i anava vestit pobrament, però amb molta netedat. Sempre portava bastó. Els xavals, per a fer-lo enfadar, li cridaven: «Lots, Lots, Lots, orissos!». D'aquesta frase, estirabot, o el que se'n vulgui dir, mai no n'hem arribat a saber el significat. En sentir aquest crit, ell es posava furiós i els empaitava, gairebé sempre infructuosament, i després acudia a la Casa de la Ciutat a donar part a la Guàrdia Municipal de l'«agravi» que se li acabava de fer. Algunes vegades, en ple carrer, i després de córrer com un noi petit al darrera dels seus ofensors, els deia «ho diré a la mare...» I es referia a la seva, que era una pobra dona, molt vella i molt neta, que, com el seu fill, vivia de caritat.

«El Noi de Tona» no era de Mataró, ni tenia aquí el seu domicili, però el podem considerar com un dels nostres tipus populars, com també li poden considerar molts altres pobles i ciutats de Catalunya, que ell havia recorregut moltíssimes vegades, especialment en dies de fira i de festa major.

Són bastants les persones que encara el recorden, i moltes les que, sense haver-lo aconseguit, n'han sentit a parlar, i saben que, actuant de *charlatán*, arrencava queixals en públic per procediments extratècnics i de franc.

Davant del «Noi de Tona», quan s'enfilava damunt d'una cadira en qualsevol plaça, de seguida s'hi congregaven grups de ciutadans per escoltar-lo discursar, cosa que acostumava a fer en vers,

i la gent no s'aturava per a complaure's amb la seva oratòria, sinó per a sentir l'enfilall de sàtires i d'invectives que sortien de la seva boca en contra dels governants.

Sense pretendre de qualificar-lo dintre del mateix epígraf que els anteriors, volem registrar l'existència d'un dels tipus populars d'època més recent, el qual pot ésser recordat sens dubte per alguns que potser li havien proporcionat més d'una rabiola. Es tracta d'en «Cau». Era fill d'en «Blaset», un comparet molt conegut que vivia al carrer de l'Arpa, com era anomenat antigament el carrer de Sant Joaquim. Ajudava el seu pare a conrear les terres que tenia en parceria, i a la mort del seu progenitor, essent ja home madur, va entrar de guarda-jardins en el nostre Parc Municipal. I d'aquí va venir la seva popularitat, ja que les criatures que anaven a jugar al parc, quan veïen aquell home rabassut, amb aquella corpulència, aquelles cames de lil·liputenc i la cara tan adusta, sentien un cert temor, com si en «Cau» fos una mena de gnom o de papu.

En «Cau», a més, era baix d'estatura, i per això, quan passava per entre les plantes del parc, gairebé sempre se'l sentia abans de veure'l, ja que la seva presència era assenyalada per un rum-rum que produïa ell mateix, com si estigués mussitant una cançó. Era cosa de veure les rialles, crits i corredisses que es produïen quan corria darrera de la mainada com si es tractés d'un veritable mil-homes.

Abans de rematar aquesta relació de tipus populars, ens permetem d'afegir-n'hi alguns que només els podem considerar com a especials, ja que les circumstàncies que en ells concorrien no permeten cap altra cosa. Confiem que qui llegeixi aquestes ratlles sabrà apreciar degudament l'únic interès que ens ha guiat, que no és altre que explicar la nostra petita història, base d'un més exacte coneixement del passat.

Començarem pel «Nano Corbas», que va ésser durant molts anys agutzil del Jutjat Municipal i nunci de la ciutat; en aquest càrrec va substituir el vell Pruna, macer de l'Ajuntament. Com a pregoner, va tenir gran popularitat, especialment per les originals crides que feia, anunciant preus i llocs de venda de carn, peix i altres articles comestibles, però sobretot dels «bebestibles», ja que semblava haver-hi una gran competència entre els vins dels cellers de Can Sanromà, de can Vendrell, de Can Palauet i molts d'altres. Recordem que en aquell temps un litre de vi valia un ral i a vegades fins i tot quinze cèntims.

El simpàtic Ricard –que aquest era el seu nom– feia les seves corregudes per la ciutat muntat en bicicleta, i amb ella, la seva figura, que no era massa airosa, adquiria un aspecte caricaturesc. Tenia la veu molt arrogant, gastava un geni de mil dimonis, era persona intel·ligent i molt bon mataroní. Finalment va marxar a Cuba, on creiem que va morir fa ja bastants anys. Des d'aquella illa havia col·laborat, en vers i en prosa, en algun periòdic mataroní.

En «Pau dels Anissos» era un macer, o agutzil, com diu la gent, del nostre Ajuntament, a qui recordem ja vell. Era molt conegut i popular, perquè sempre portava a les butxaques una bona quantitat d'anissos, que repartia entre la quitxalla quan n'hi demanava. Era un cas ben diferent del dels *serenos*, que només donaven anissos als vaillets en el moment de passar a cobrar per les cases.

En el període que va des de la fi de segle fins ben entrat el nou, corria per Mataró un home conegut com en «Joanet dels Salms», motiu que li venia pel fet de dedicar-se a recitar salms, per encàrrec de moltes mestresses, en el vestíbul o entrada de les seves cases. Era un costum força practicat en aquell temps, no pas sempre per esperit devot, sinó que en molts casos era conseqüència d'una rutina fonamentada en una bona part de superstició.

«En Joanet dels Salms» era bastant curt de gambals, i sentia alguna devoció pel vi, majorment si aquest no era batejat. Una vegada que havia reunit alguns dinerets, va ésser convidat a interessar-los en un negoci de caire familiar, i els hi va portar dins d'una senalla.

En el recitat de salms, una vegada desaparegut en Joanet, va substituir-lo en «Lucas», un altre tipus que hem de catalogar dins d'una categoria força inferior respecte a la valoració que intentem de fer dels personatges extravagants, dels quals aquí fem una relació compendiada i possiblement incompleta.

Un altre tipus popular era en «Pep nà fent», un home que sense tenir cap treball segur, n'exercia de molts variats; servia de mosso provisional, de «recader» d'ocasió, etc... Per una imperfecció física a la boca, parlava defectuosament, i la lletra efa la pronunciava quasi com una ge, i així, quan alguna persona li preguntava «què tal, Pep?», ell responia invariablement «sí, mira noi, nà fent, nà fent...». De fet, però, ell expressava «nà gent, nà gent...».

Ens havia contat el nostre pare que ell havia vist aquest individu, en temps de la guerra carlista, portant espasa a la cintura, com a oficial de milicians.

En «Tanca» era un vell molt malfardat en el temps que l'havíem conegut. Deien, els qui l'havien aconseguit de jove, que en els seus bons temps –això, naturalment, era un dir, tractant-se de qui es tractava– havia fet l'«ofici» de pinxo en una casa de mala nota. I vell com era, tenia encara el seu refugi nocturn en una d'aquestes cases, on el deixaven dormir de franc a l'entrada. I com sia que la porta del carrer sempre era oberta, abans de posar-se a dormir, per a evitar que li prenguessin els cèntims que li quedaven, se'ls anava a gastar en beguda. Deia que així dormia tranquil... Vivia de caritat. Era borni i enraonava molt defectuosament. Algunes vegades se'l veia apostrofant i perseguint un grup de xicots que l'havien fet sortir de polleguera cridant-li «Tanca, tanca de jorn!...»

Entre els tipus populars de Mataró de l'època va sobresortir molt l'home conegut per «Nostra-Mare», el primer qui va sortir amb el carretó dels gossos. Quan recorria els carrers de la ciutat procurant recollir gossos, la quitxalla el seguia d'un tros lluny i li cantava aquesta cançó: «No t'estiris, ni t'arronsis / al davant d'un carretó, / Nostra-Mare va al darrera / amb un llaç escorredor».

Per l'estil de l'anterior, però de característiques menys acusades varen ésser en «Botifarra», en «Butxaques» i en «Pauet». Aquest darrer patia atacs epilèptics i es dedicava a enganxar cartells per les cantonades, i era molt servicial per a efectuar els encàrrecs que se li feien. Incloem també aquí en «Xalet», popular venedor ambulat de cacauets i xufles.

De temps més antic era en «Jeroni dels Fems», conegut així perquè els recollia pels carrers. Va ésser un dels primers «professionals» que hem conegut en aquest «comerç», que es va acabar amb motiu de l'increment de la tracció mecànica i la decadència dels animals. En Jeroni era un gran caçador de gats, el destí dels quals no és necessari de precisar. D'ell podia dir-se que era la brutícia personificada. Portava una barretina que en algun temps havia estat vermella.

El «Misteri» era un dels individus que anys enrera eren sempre a l'estació del ferrocarril, i que a l'arribada dels trens actuaven de bastaixos, mossos o guies, segons les necessitats o conveniències dels viatgers.

De quan encara estava en servei l'estació vella, que, com és sabut, es trobava enfront del carrer de Sant Agustí, en l'espai ocupat avui per la carretera nacional, es conta una graciosa anècdota de la qual fou protagonista el «Misteri». Un dia arribà un viatger que demanà al mosso, al qual fem referència, si faria el favor d'indicar-li el domicili del senyor Antoni Sans i Coy, fabricant de gènere de punt i, en aquells dies, alcalde de la ciutat. El senyor Sans vivia al carrer de Sant Agustí, i per tant, des de la pròpia estació, el «Misteri» podia haver-li indicat la casa per la qual demanava; però devia pensar que si ho feia així només rebria com a recompensa la sola paraula de gràcies i la seva picardia li aconsellà de dir al viatger arribat que l'acompanyaria allà on desitjava anar, i llavors va acompanyar-lo a passejar per diferents carrers

fins a deixar-lo, després d'un llarg recorregut, a les portes del domicili del senyor alcalde; per aquest servei va rebre dues pessetes, que en aquell temps era una bona propina. La visita va resultar de molta satisfacció per al senyor Sans, que va convidar a dinar el visitant, i havent-se referit aquest, mentre menjaven les postres, a la llarga distància que hi havia des de la casa a l'estació, l'amfitrió va tenir una gran sorpresa, i per tota resposta va pregar al convidat que s'aixequés un moment i anés amb ell a la porta del carrer, des d'on, allargant l'índex, li va mostrar la porta de l'estació. L'altre va quedar estupefacte, i llavors li va explicar el cas, tal com l'hem descrit.

Ramon Salas i Oliveras

NOTES.

1.- El rec del Molí recollia les aigües de la riera de Cirera que, desviades per les muralles de la Presó, del Tigre i de Sant Llorenç, arribaven a la plaça de Santa Anna i a la Rambla.

La boca d'entrada era enmig de les cases del Camí Ral, que donen a la Rambla, que disposava d'unes portes que la tancaven.

El rec transcorria cobert per dessota de les cases esmentades i, després de la seva urbanització, pel carrer de Lepanto, fins a desembocar al mar.

2.- El cine Modern ocupava l'espai on hi ha actualment la botiga Zara, abans Boulevard Maresme.

3.- El cós d'en Saldoni era un carreró que anava de la Rambla al Camí Ral, entre el gimnàs del col·legi de Santa Anna, i unes cases situades on avui hi ha la Creu de Terme, enderrocades en temps de la reforma de la Rambla i de la plaça de Santa Anna, en època de la dictadura del general Primo de Rivera.

4.- L'obelisc de la plaça de Santa Anna fou enderrocant l'any 1939.

5.- A la nota número 1, s'indica el recorregut del rec del Molí.